

която откри и към която препрати настоящият етап и ход на глобализацията?

Юбилейната международна конференция „Трансформации и предизвикателства в глобалния свят“, проведена от Философския факултет на Югозападния университет, бе изключително успешно и навременно научно събитие, което предостави форум за обсъждане на световния процес на глобализация и преход към планетарна всечовешка цивилизация. Интензитетът на идейния обмен, богатството на темите и научните резултати от конференцията демонстрираха належащата необходимост от осмисляне на ставашото в съвременните общества и от изработването на теоретични отправни точки към неговото тълкуване, обхващане и управление.

**НОНКА БОГОМИЛОВА, СИЛВИЯ КРЪСТЕВА
ЗА КАНТИАНСКАТА ПЕНТАЛОГИЯ НА
ПРОФ. ВАЛЕНТИН КАНАВРОВ**

Едва ли можеше да има по-подходящ контекст за представянето на Пенталогията на проф. Валентин Канавров, посветена на критическата философия на Кант, от Международната конференция в чест на 25-годишния юбилей от създаването на Философския факултет към Югозападния университет „Неофит Рилски“ (15–17. 10. 2020 г.). Изглежда, това солидно творческо дело е вървяло синхронно и с блестящата кариера на автора като авторитетен преподавател в този университет – от 2001 г. до момента. Водените от него лекционни курсове са тясно свързани с научната му работа и публикации: Гносеология, Немска класическа философия, Философия на Новото време – XIX век, Виртуалистки трансцендентализъм, Философска херменевтика; Систематична философия и др. Ерудиция, задълбоченост, солидно интелектуално въздействие характеризират преподавателския стил на проф. Канавров, формиран от и от своя страна формиращ същите тези ценни качества и у коментираните тук знакови монографии. „Знакови“ в качеството им на интелектуално „лого“, „запазена марка“ на техния автор, свързал духовното ядро на своята творческа работа с изследването и транслирането към младите поколения бъдещи философи на мащабното философско дело на Имануел Кант. Всеки от томове на Пенталогията – *Опит за виртуалистки трансцендентализъм* (2003), *Критически онтологеме на духовността* (2006), *Пътища на метафизиката. Кант и Хайдегер* (2011), *Пътищата на трансценденталния схематизъм* (2015) и наскоро публикуваната *Трансценденталният път към човека* (2020), заедно с преводаческото дело на автора, е плодотворно усилие към взаимно приближаване – на Кант към българския философ/читател и на българския философ/читател към Кант. За тази мобилна диалогичност свидетелства и понятието „път“, фигуриращо в заглавията на три от монографиите в тази петтомна серия. В тази посока работят и конференциите, организирани от водения от проф. Канавров Център по немски идеализъм, на които си дават среща философските

поколения у нас, изкушени от нестихващия във времето интерес към тази голяма идейна традиция.

Че постиженията на проф. Канавров в тази сфера са не само национално духовно достояние, но имат и своето солидно присъствие на европейската философска сцена доказват неговите многобройни публикации в авторитетни международни издания, гостуването му като лектор в престижни университети, участията му в солидни европейски и световни научни форуми и структури.

Затова представянето на неговата *Пенталогия* на този юбилеен международен форум съвсем не беше случайно. Не само защото в неговата работа взеха участие десетки изследователи от университети и академични институции не само у нас, а и от всички краища на света – Англия, Италия, Швейцария, Испания, Германия, Канада, Гърция, Албания, Украйна, Кипър, Индия и др. Но и защото всички те се опитваха да обяснят, да осмислят нашия променящ се свят с различните методи и езици на хуманитарните и на социалните науки, но и с нашия общ, най-човешки инструмент – разума, мисленето. Това е всъщност и тезата на проф. Канавров в последния му (за сега) публикуван труд от *Пенталогията* – *Трансценденталният път към човека*, който авторът определя като „трансцендентално теоретизиране на същността на човешкото битие откъм и посредством форматиращата сила на разума, разбираан като чиста и динамична форма на мисленето“ (Канавров 2020: 23).

Но всъщност това е общият дух, който обединява отделните единици на *Пенталогията*: посветеността на „грандиозната философия на Кант и дългогодишната традиция на метафизическото неокантианство“ (Канавров 2003: 9). И както Кант поставя като единствена цел на своите занимания разума и целокупната човешка природа – това е обновяването на метафизиката, която да намери своя сигурен път като наука. Тази дълбока отдаденост на метафизиката и безусловното ѝ утвърждаване като цел на философията-немо можем да открием във всички части на *Пенталогията* на проф. Канавров. За Кант задачата за новото построяване на метафизиката едва започва с неговите три Критики, грандиозната конструкция на чистия разум трябва да очертае началната и основополагащата „магистрала“ в проекта за метафизика. Ето защо критическият проект на Кант по същество остава отворен за следващите философи, които да съградят, с думите на проф. Канавров, „домът“ на метафизиката. Това е и същинската цел на *Пенталогията* на проф. Канавров: да реализира „преосмисляне, продължение и разширение на Кантовата трансцендентална философия“ (Канавров 2003: 14) в нова критическа метафизика (Канавров 2003: 37). Петте части постепенно разгръщат този нов метафизически проект, нов и по отношение на Кантовата философия, и в национален и световен план.

Първата книга поставя основите на новия метафизически проект на проф. Канавров. Целта е нова архитектоника на сградата на Кантовата критическа метафизика така че новите метафизически начала и форми да нав-

лязат към опита и реално да станат основа за направа на същинско човешкия свят. Това е изцяло нова, дейностна и активно-предметна парадигма за Кантовия трансцендентализъм. Проф. Канавров представя своя оригинален концепт за „виртуалисткия трансцендентализъм“. Тази нова ориентация на Кантовата трансцендентална философия остава критическа: „виртуалистският концепт съчетава в себе си антидогматичността и безкрайната откритост на метафизиката на познанието“ (Канавров 2003: 48). Виртуалистският трансцендентализъм се разгръща в два систематични топоса. От една страна, е „виртуално битие“ (Канавров 2003: 298) на априорната форма на мисленето, взета в своята потенция и чистота, като самостоятелна онтологична област на мисленето, както дори и Кант не я оформя, тъй като вижда априорните форми на мисленето винаги свързани с опита (Канавров 2003: 300). Тези форми по Кант са насочени към опита, но никъде реално не навлизат с действена сила да го синтезират. Тук работи вторият систематичен топос на виртуалисткия трансцендентализъм. Чистата априорна форма трябва да извърви пътя до опита, отваряйки своята активна синтеза, за да реализира опита като „регионални онтологии“. В прехода към критическите онтологии формата на мисленето се „девиртуализира“, освобождавайки своята сила, и навлиза в построяването на „действителния опит“, или на човешкия свят. В осъществяването на този преход трябва нов посредник, „да се експлицира медиращият момент“ (Канавров 2003: 294) и тук проф. Канавров по изцяло нов начин концептуализира трансценденталния схематизъм и определя трансценденталната схема като истинското средство за *девиртуализацията* на чистата форма на мисленето и на работещата в опита трансцендентална синтеза.

Втората книга обхваща широкия контекст на цялостния концепт на виртуалисткия трансцендентализъм. В чист трансцендентален смисъл това е генезата на общия, най-човешкия инструмент – мисленето, разумът, на активната, чисто интелектуална инстанция и същност на човека. Проф. Канавров я концептуализира като „духовността“ и с това се открива собствения мащаб на втората книга: „методологическо проектиране на виртуалисткия трансцендентализъм върху генезиса, историята и битието на духовността, изкристализирала в поредица от философски констелации“ (Канавров 2006: 18). Именно това е системата на „онтологемите на духовността“ (Канавров 2006: 8) като система на критическите онтологии в „непрекъснатия процес“ на „развитие на формите на духовността“ (Канавров 2006: 9). Проф. Канавров реализира един трансцендентално-исторически проект, конструирайки „архитектониката на духовността“ (Канавров 2006: 9): в констелацията на битието и формите на *душата* в Античността, на *интелигенцията* в Средновековието, на *духът* в Новото време и на *културата* в съвременната духовност.

В третата книга виртуалистският трансцендентализъм се завръща, архитектурно укрепнал, към същинската конструкция на метафизиката. Но тук, в общата картина, проектирана върху съвременното философстване,

пред виртуалисткия трансцендентализъм се откриват два пътя за построяване на метафизиката. Открива се, обобщена от проф. Канавров, перспективата към съвременната метафизика и това е всъщност плурализация на възможностите да се построява метафизиката: „Тези два пътя са познавателният и битийният“ (Канавров 2011: 16). Проф. Канавров начертава техните проекции: „Ако се тръгне познавателно, трябва да се постигне типиката на битието“ и това е пътят на Кантовия метафизически проект (Канавров 2011: 17). Другият е открит от Хайдегер: „Ако се тръгне битийно, трябва да се разкрият типиката на познанието и социалността“ (Канавров 2011: 17). Тези две проекции на метафизическото манифестират неговата „домостроителна“ мощ за човека и за човешкия свят.

Проф. Канавров ги представя във великолепната картина на двете пирамиди: „Нека си представим две докосващи върховете си пирамиди. Едната като че ли израства из земята... Вперила е връх нагоре към безкрайно възможното, което граничи и прелива в нищото“; „Другата пирамида е обратно разположена, като е долепила връх до първата. Тя е разтворила обятия откъм висините. Сякаш обхваща възможното и нищото и стреловидно ги насочва към съществуващото, към земното“ (Канавров 2011: 420). В общия *обтег* на „небесно и земно“ се откриват мащабът и целта на метафизиката: „Метафизиката събира в общ априорен топос безкрайните измерения на възможното и виртуалното, на материята и висините, на битието и нищото, на покоя и дейността“ (Канавров 2011: 420). А виртуалисткия трансцендентализъм е сега разгърнат в пълния си обхват – да развие и опосреди този тотален „сблъсък чело в чело“ на небесното и земното (Канавров 2011: 420), на дневен ред излиза живото, актуалното сърце на виртуалисткия трансцендентализъм – новото учение за трансценденталния схематизъм.

Четвъртата книга разгръща изцяло ново построение на Кантовата метафизика на познанието. Тук съществено преобразуване получава трансценденталната схема тъкмо като опосредстващата и активна формация, работеща за девиртуализирането на чистата форма на мисленето в регионалните онтологии на опита. Проф. Канавров предлага систематично реализиране и завършване на действителния опит чрез три синтетични трансцендентални схематизации, които са дефинирани като разширяване и завършване на „обхвата на трансценденталните условия и форми на непосредствената даденост на предметите в опита“ (Канавров 2015: 171). Това са: *пространството и времето* „по отношение на сетивното възприемане“; *свободата* – „по отношение на етосното пребиваване и ориентиране на човека“; *езикът* – „по отношение на общуването като интуитивната съпричастност на човека към околното и себеподобните“ (пак там: 162).

Това са и формите на едно феноменно систематизиране и обхващане на действителния опит, така резултатът от реализирането на виртуалисткия трансцендентализъм е извеждането на една трансцендентална феноменология от нов критически тип (Канавров 2015: 351). Ако погледнем вече от тази точка цялата собствена конструкция на виртуалисткия трансцендентали-

зъм, ще провидим архитектурно разгърната и оригинално концептуализирана всъщност цялата Кантова трансцендентална философия откъм триединството на Логос, Етос и Реч, в чистите феноменни структури и зони, изпълващи „единния човешки свят“ (пак там: 351).

В изпълването си до човешкия свят виртуалистският трансцендентализъм открива две неосветени точки, те са отново в сблъсъка на двете пирамиди на метафизическия обхват, където те засрещат върховете си. Първата, идваща от недрата на земята, завършва с идеята за човека, за онова битие, което носи разумността и ще реализира света в стремежа към висините. Това е реализирано в петата книга на проф. Канавров, представяща оригинална трансцендентална антропология, отново в динамизиране и завършване на Кантовата трансцендентална философия.

Но остава животрепящ и докосващ върхът на другата, небесната пирамида, там е съсредоточена идеята за трансценденцията, която отвежда към безкрайното.

Може би в тази, осмисляща всяка една метафизика перспектива, виртуалистският трансцендентализъм на проф. Канавров ще ни поднесе следващия етап в архитектурното съграждане на виртуалистката критическа метафизика.

ЛИТЕРАТУРА

- Канавров, В. 2003. *Критическата метафизика на Кант. Опит за виртуалистски трансцендентализъм*. В. Търново: Фабер.
- Канавров, В. 2006. *Критически онтологемии на духовността*. В. Търново: Фабер.
- Канавров, В. 2011. *Пътища на метафизиката. Кант и Хайдегер*. София: Изток-Запад.
- Канавров, В. 2015. *Пътища на трансценденталния схематизъм*. София: Изток-Запад.
- Канавров, В. 2020. *Трансценденталният път към човека*. София: Изток-Запад.

ТРАНСЛИТЕРИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Kanawrow, V. 2003. *Kriticheskata metafizika na Kant. Opit za virtualistki transtsendentalizam*. V. Tarnovo: Faber.
- Kanawrow, V. 2006. *Kriticheski ontologemi na duhovnostta*. V. Tarnovo: Faber.
- Kanawrow, V. 2011. *Patishhta na metafizikata. Kant i Haydeger*. Sofia: Iztok-Zapad.
- Kanawrow, V. 2015. *Patishhta na transtsendentalniya shematizam*. Sofia: Iztok-Zapad.
- Kanawrow, V. 2020. *Transtsendentalniyat pat kam choveka*. Sofia: Iztok-Zapad.